

3239019501543

Dt 20/22

3239019840552

A 200

Ivan Olbracht

své ženě Heleně Malířové

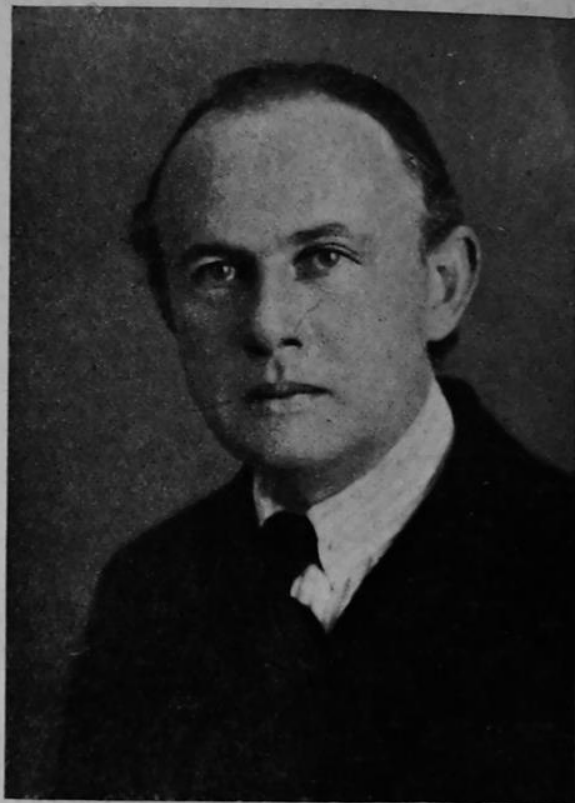
z vězení na Pankráci
***** v lednu 1928

Cena Kč-2.50.

Ivan

Ivan Olbrach

25. 14. 50.

604865
105

Ivan

132 Drahá Helenko!

Věznice zemského trest. soudu v Praze.
Bl. Lomem Komár

Každý trestanec smí, odpykává-li si trest vězení jednou za týden a odpykává-li si trest žaláře jednou za měsíc dopis o věcech nezávadných svým příbuzným neb přátelům poslati a od nich dopis přijmouti.

Pohlednice se nepřijímají.

Dopisy na trestance musí býti vyplaceny.

Ve stejných obdobích dovoleno jest trestancům přijímati nezávadné návštěvy v hovorně.

Výjimky může dovoliti ředitel věznice v naléhavých případech.

Dobře jsem četl a rád bych vám odpovídal, ale nemám času. Vždyť...

...nemáme si u nás přitupělosti, plechové nádoby na jídlo nejsou u nás seřazeny...
...je to kromedvěřím umývacím mýdlem, pro galéní stáns, mi není neznám...
...doporučí některá jídla, než se je mýdlo, aby projevili slujebomí...
...pečivlí řízení i se mi líbí dříve o roji vlté noci. Jde kdy rozhodne...
...ni omyl: Nepřijímají u nás neprosto dobré přístrojky...
...dů, nepřijímají u nás vůbec malicherné inspekce...
...něhodlám ani reformovatí bestnie ani selhovatí gonkari...
...hodně oficiálně, přijímá u nás jen 10, co se děje...
...sámci pít káva.

Byl u nás pan inspektor...
...pan ředitel...
...dobrotě...
...kdybych měl nějaké...
...abych se dal...
...Rozuměj:...
...jaké...
...do nedodržování...
...cího...
...To jest do inspekce...
...gonkari, nebo...
...doprací. A já...
...Kyllicky...
...maji to...
...Kyllicky...
...abid)

DRAHÁ HELENKO!

Byl u mne pan inspektor stráže a pan ředitel trestnice a také pan rada sborového soudu a všichni mne vlídně vyzvali, kdybych měl nějaké stížnosti, abych se dal předvésti. Rozuměj: Někaké stížnosti do nedodržování domácího řádu. To jest do injurií se strany gónkařů, nebo vězňů-kuchařů nebo dozorců. A já věru nemám. Kyblíky (mají tu ještě systém kyblíků v celách) nesmrdí více než přípustno, plechové nádoby na jídlo nejsou více rezavé než je při hromadném umývání nutno, frugální strava mi není nesympatická a dozorcí nekřičí více, než co je nutno, aby projevili služební horlivost a ubezpečili vězně i své milé duše o svojí velké moci. Zde tedy rozhodně jde o zásadní omyl. Nezajímají mne naprosto drobné přestupky proti domácímu řádu, nezajímají mne vůbec maličerné injurie mimo rámec zákona, také nehodlám ani reformovati trestnice ani sekýrovati gónkaře, dozorce a pankrácké oficiály, zajímá mne jen to, co se děje v rámci zákona.

A to bylo takovéhle: V Leninově čísle „R. P.“ byl v lednu m. r. otištěn Leninův článek „Rady člověka stojícího stranou“, článek, který byl censurován v knižním

vydání Leninových spisů, nezávadně tam prošel a který si ještě dnes může kdokoli koupiti a přečísti. Byl jsem za to odsouzen senátem v. r. Boučka pro zanedbání povinné redaktorské péče podle zákona na ochranu republiky k měsíčnímu tuhému vězení s posty a k 1000 Kč pokuty. Nejvyšší soud rozsudek potvrdil. Dne 13. ledna si pro mne přišel četník. V 1/2 10. mne dovedl k zemskému soudu. Tam jsem s jinými vězni čekal asi do 11 hodin, načež mne posadili do vězeňského automobilu a dovezli na Pankrác. Tento automobil (zelený Anton se tomu již říkáti nemůže, republika tu barvu reformovala na šedivou) jest instrument velmi příznačný. Je to systém bedniček, kolmo stojících, kterým říkají kabiny. Do jedné takové bedničky mne vmáčkli a z vnějška zamkli. Můžeš zde seděti jen s lokty přimknutými k tělu, kolena máš na dvířkách a vztyčiti se nemůžeš, poněvadž jest bednička nižší než člověk. Vzduch tu jest jen teoreticky, poněvadž štěrby, vedoucí do uličky uprostřed automobilu, rozumí se krytého, jsou pokryty drátěnou sítí. Bednička jest rozměřena jen na lidi hubené, a nevím opravdu, jak to dopadne, až do ní budou jednou cpáni tlustí. Na Karlově náměstí jsme nedostali nic jíst, ještě nebyl oběd. Na Pankráci jsme také nedostali nic jíst. Už nebyl oběd. Na Pankráci v kanceláři jsem byl vyzván, abych odevzdal vše, co mám. Z mých věcí mi byly vráceny brejle, desinfekční mýdlo, pasta na zuby a rukavice. Ale do rukavic jsem si schoval 7 cigaret a do prádla na těle peníze. Pak mne odvedli do podzemí. Tam dole byl dozorce, který mne prohlížel. „Všechny věci z kapes ven!“ Cigarety

v rukavicích našel. „Slíknout do naha!“ Peníze ovšem také našel. Prohrabal mi vlasy. „Otevřít hubu!“ Zmáčkl mi ten člověk sanici a trhl mně jí? Nikoli, to byl jen vojenský energický pohyb, aby mi lépe viděl do úst. „Nesahejte na mne!“ vykřikl jsem. Pustil okamžitě. Pak mi dával trestaneckou čepici. Udeřil mne dvakrát čepicí do temene hlavy? Jistěže ne, to jen týmž vojensky energickým pohybem zkoušel, která mi padne. Pak mi zkonfiskoval vše, co mi nahoře v kanceláři povolili, to jest mýdlo, pastu a brejle („Vidíte i bez brejlí dost!“) Pak vzal můj kartáček na zuby a mrštil mi jej k nohám: „To vám povoluju.“ „Nesmýkejte mi kartáčkem na zuby po špinavých dlaždičkách!“ okřikl jsem ho. Zdálo se, že ho to zarazilo a jeho tón se stal slušným: „Podlaha je čistá a kartáček jsem vám hodil na deku.“ Měl doslova pravdu: Stál jsem na dece. Pocity jsou v takových chvílích velmi primitivní a naprosto nekomplikované a jednou z prvních mých hloupých myšlenek bylo, že si na toho člověka půjdu stěžovat. Ale s úsměvem jsem ji zamítl hned v příští vteřině. Copak si persekuci komunistů vymyslili pankráčtí dozorcí? A nač si půjdu stěžovat? Buď tak jedná se všemi a pak to má zřejmě nařizeno, anebo jen se mnou a pak má jistě závažné důvody k předpokladu, že jedná záslužně. Věděl totiž, kdo jsem, měl tam jednak mé listiny, jednak mu to před mojí tělesnou prohlídkou řekli tři kladenští soudruzi-vězňové (mezi nimi i soudr. Solnař), kteří mu tam pracují. A měl-li na mne soukromou zlost, nelze se tomu rovněž diviti, poněvadž by byl měl jistě mrzutosti, kdyby

u mne později byli cigarety a peníze našli. Systém to má zkrátka zařízeno velmi dobře. Po tělesné prohlídce mne pan dozorce zavřel do sklepa. Abys rozuměla: Ne proto, že jsem se pokoušel pašovati do trestnice věci, do tohoto sklepa jsou zavírání první den i všichni političtí vězňové, Kozák, Bartoš, Solnař a Dymeš tam byli také. Sklep nepůsobí na první pohled žádným zvláště nepříjemným dojmem, je vybílen a je tam vedení ústředního topení. Ale to přestává (alespoň v mém případě přestalo) po páté hodině hrát a je tu nesnesitelná sychravá zima. Vprostřed sklepa je neslýchaně špinavý slamník s pokrývkou plnou skvrn, v nichž, máš-li fantasií, vidíš výměty všech lidských sliznic a žláz. To ovšem také není mimo rámec zákona, správa věznice má nařízeno vyměňovati slamníky, tuším, jednou ročně, a za tu dobu se zde vystřídalo tolik a tolik gonoreiků, luetiků a tuberkulosních, neboť tady se právě spí jen jednu noc, než se dostanou lidé do cel. V jedenáct hodin je taková zima (13. leden), že máš na vybranou: Buď zápal plic, nebo si lehnout do špíny a infekce. Poněvadž jest zápal plic bezprostřednější, vyhrneš si u zimníku límec, trestaneckou čepici narazíš přes uši a lehneš si. Kyblík ovšem smrdí a tak prožíváš trojnásobné zpracování: zimou, zápachem a hladem. Ráno ve mně ovšem vrzaly všechny klouby a dva dny nato (nevím, zda následkem sklepa) mi na prstech naskočily dvě reumatické bulky, jichž jsem nikdy nemíval. Jednu jsem již rozmasíroval, druhou ještě mám. Ráno ke mně přišel vězeň holič. Poněvadž ve mně jeho instrumenty nebudily důvěru, řekl jsem, že

se dobrovolně ostříhat nedám. Odešel a za chvíli se vrátil se známým dozorcem. „Tak, vy se nechcete dát ostříhat?“ „Ne,“ řekl jsem klidně. „Tak vy nechcete?“ „Ne,“ opakoval jsem se stejným klidem. „Ukažte, jaké máte vlasy!“ Smýkl se mnou? Nikoliv, to si mne v tom šeru jen obrátil, aby se mi podíval na vlasy. Odešli a já jsem s jistou zvědavostí čekal, jak mne budou stříhat násilím. Nepřišli již.

Druhý den formality. S ostatním „cuvaksem“ do nemocnice. Pán s tuhým, krásně pěstovaným plnovousem. Medicinální rada. Je-li kromě toho také lékařem, posud nevím, vězňům se v těchto věcech všechno věřit nemůže. Očkoval nás proti neštovicím. Pak nám ve škole nějaký trestanec zkoumal rukopis a zjistil stupeň vzdělání. („Universita? Počkejte, to se musí po pořádku. Obecnou školu máte?“) Na to každý zvláště k panu řediteli zdejší školy. Roztomilý (alespoň ke mně) starý pán, zná rodinu, slíbil mi knihy, v knihovně mají Jesenia, asi 5 knih starého pána, Tobě udělal kompliment: „Velké nadání, opravdu velké nadání.“ Pak každý zvláště k panu faráři. Blondýn s pletí ryšavého, s nízkým krkem, velmi studenýma očima a tváří, již není nic cizejšího než úsměv. O náboženských věcech nemluvil („No, toho konečně nechme . . .“), ale stěžoval si do výroků Luisiných, nabádal k objektivnímu psaní o trestnici; je to ovšem omezení osobní svobody, ale s lidmi se tu zachází slušně („Se mnou nebylo slušně zacházeno, pane faráři.“ „Máte kdykoliv možnost si stěžovat“); je tu čisto („Tam, co já byl, čisto nebylo.“ „Čistota je konečně také pojem subjektivní“) a strava slušná, třebaže vám nebudou

dávat artyčoky; politická agitace jest ovšem zakázána („Či byste chtěl agitovat i v tomto prostředí?“ „Pro náš boj každý občan užitečný, pane faráři.“); nějak se zařídíte a ten měsíc se tu bavte, jak umíte. Zachoval si svou studenou vlivnost až do posledního slova. Nato jsme byli každý zvláště vedeni ke „konferenci“, to jest před korporaci mocných: Pan medicínální rada, pan školní ředitel, pan farář a ředitel trestnice, vymírající typ rakouského štábního důstojníka v prvním stadiu stárnutí. Konference rozděluje trestancům práci. „Budete lepit obálky.“ rozhodl o mně pan ředitel. Skládám tedy a lepím obálky, neboť v domácím řádu stojí, že každý vězeň má býti zaměstnán „přiměřeně svému dosavadnímu povolání a vzdělání“.

To máš tedy přesně mých prvních 24 hodin na Pankráci.

Ten papír je menší, než jsem myslil, ale něco Ti přece ještě povím. Na procházkách (my v samovazbách je máme 2× denně) jsem první dny chodil s Kozákem, ale pak jsem si řekl: „K rasu s pitomou intelektuálštinou, poctivého loupežníka chci na Pankráci vidět!“ Našel jsem. Bureše, slavného kasaře. Byl 4 roky zavřen pro loupeže, 5 pro loupežné zabití, a teď je kromě trestu vyšetřován pro zavraždění strážníka Lumpa; doufá však pevně, že je úplně nevinný. Odborník na slovo vzatý a s kasařským řemeslem nedělá tajností. Plíje krásně skrze zuby a po každém vyplivnutí řekne: „Lumpové!“, což platí celé lidské společnosti. Mluvili jsme o frakařích, což jsou doživotně odsouzení (mají černou pásku u krku = frak).

Jsou to takové zdomácnělé zde pisátské myši, hlavičku skloněnou, pracičky
v štipku pod bradou, stále hotovi někam skočit, úslužní, podlízaví, protože půjdou
po 15-20 letech domů, budou-li se vzorně chovat. Právě s despektem Buret:
„Víš, loupežný vrah to není slušný člověk.“ A hluboce se nad tou sentencí zamyslí.
„To je zloděj, kterej to neumí.“

Vřele Tě libám

K.

DRAHÁ HELENKO!

Ono přece jen v žádném postavení není nic horšího, než pokorné trpění a je vždycky dobře situacemi hýbat. Někdy se to podaří, někdy ne. Četl jsem v „Prager Presse“, že ministerstvo spravedlnosti chystá novelu zákona o politických věznicích. To by byl tedy pozitivní výsledek naší hladovky a vzruchu, který jsme jí způsobili a jde nyní o to, jak se jim podaří tuto novelu zpotvořit. Správa věznice s námi má za těchto okolností ovšem svízel a mnoho psaní a řekl jsem panu adjunktovi, který přišel do cely trochu vyzvídat: „Já vím, my jsme strašně protivní vězňové, ale věřte mi, na mou duši, my tu nejsme schválně.“

O nedělním kázání katolického pana faráře a o nádherné kapli jsem Ti již psal. Včera jsem byl na kázání evangelickém. Pan vrchní dozorce mne tam sice nechtěl pustit, poněvadž prý jsem bez vyznání (u katolického potíží nedělal), když jsem mu řekl, že se po odbytí trestu hodlám dát na evangelickou víru, nevěřil, ale nakonec mne tam nechal přece. Ten chudý pokojík s patronovým malováním maloměšťáckých bytů, s oltářičkem a kazatelnou a ta českobratrská píseň s primitivní melodií, zpívaná ze švabachových kancionálů, na chvílku chytnou svou prostotou a historickou vzpomínkou, ale právě jen na chvílku.

Pak vystoupí na kazatelnu pan pastor. Pavlova epištola ke Galatským: „Nezavlékejte se do jha staré služebnosti!“ Což jest: Do jha starých hříchů a katolické konkurence. Laciná morálka, archaistická vlastenecká politika. Spolehlivý recept na všechny bolesti individuální, národní i sociální: Návrat k evangeliu, Janu Husovi a Jednotě českobratrské. Jan Amos Komenský, Bílá Třemešná, Lešno, 1620, hanba modu vivendi, amen. V sobotu půjdu mezi židy. Řeknu panu vrchnímu, že se po návratu z Pankráce hodlám dát obřezat.

V kriminálech, jak víš, není tak mnoho novinek. V pátek byl v celách pan president Linhart. „Máte nějakou stížnost nebo žádost? Celu máte čistou, práci máte, no, spánembohem!“ Také jsme dostali na oddělení nového dozorce. Myslil jsem v první chvíli, že proto, že ten starý na nás neřval. Měl taková malouní ninká ústa, jen jako když řízneš špičkou nože, a já jsem si již vymýšlel teorii, jak tato karáskovská (ryba, ne spisovatel) tlamička, neschopná zvuku, vzbuzujícího respekt, jest jeho tragickým životním neštěstím při děláni dozorecké kariéry. Ale mýlil jsem se. Ten nový je také slušný. Sblížiti se s některým z nich se mi však nepodařilo. Mají k nám nedůvěru, od té doby, co's uveřejnila můj list, pochopitelnou. Ale rozumím i tak tomu systému už dokonale. Je to starý, osvědčený systém subordinace. Provede-li něco vězeň, odnese to dozorce, zanedbá-li něco dozorce, je v nebezpečí inspektor. Na mém dobrém chování závisí jejich chléb a uvážíš-li, že takových lotrů, jako jsme my, má každý z nich

pod sebou přes 100, pochopíš jejich trvalý strach o rodinný chléb a hrůzovládnu, která z něho plyne.

Marx kdysi píše o produktivitě zločinců. A při pohledu na celé to pankrácké hospodářství od chodbaře až po pana faráře a rabína a při vzpomínce na okresní soudy, zemské soudy, nejvyšší soud s jejich taláry, uniformami a akty, na moudrosti právnických fakult a na tlusté svazky teoretických knih se věru my zločinci můžeme zachvívatí pýchou nad tím, co existencí udržujeme a co skvělých kariér produkujeme. Jen jedno mi není dosti jasno: Kterou z jejich moudrých kriminalistických teorií mám aplikovati na nás a na sebe? Tu napravovací, tu odstrašovací nebo tu odstraňovací? Černý středověk znal ještě jednu a říkal jí docela poctivě pomsta, ale pro tu ovšem v době československé humanity není místa, a tak jsem z toho bezradný.

Jsem nevěrný a přítel Bureš již pro mne ztratil půvab. Znáám ho. Díváš-li se do něho, hledíš jako černým sklem a on sám tam také nemůže více vidět. Jako by se's chtěla více vyznat v temně chytrých očích naší Žučky, než se vyznáš. Jeho zločinnost je animální, čistě pudová, jeho vášně jsou podobny vášni myslivců, rybářů a hráčů, táhne se to už od jeho dětství a tyto typy budou problémem také pro nás. Je mu 32 let a 11 již poseděl po kriminálech. Nemůže jinak. Z Terezína uprchl v poutech a přeplaval Labe. Jeho kamarád si vypíchl oko, aby se dostal do nemocnice, odkud se snáze utíká. Jednou ho

chytili v žalárním komíně. Při pronásledování se brání jako postřelený krahujec. Mluví hezky o ženě a dětech, miluje holuby a dělá si hloupé iluze do budoucnosti. Zachovej mi jeho výrazy: bourat káču, dát do pera, šábovat, potírat lichvu a připomeň mi scénu s duněním vlaku. Na mé chodbě je také zavřeno mnoho dětí 15–17letých. Těch mi je hrozně líto. Jsou vždy 2 a 2 v jedné cele (v době puberty! Až je naučí inverzi, budou je za ní trestat!), nedělají nic a vyrůstají na kriminálníky. Mají určenou práci v zahradě, ale dozorcí si tam z různých důvodů berou raději vězně dospělé a mluvil jsem s 15letým hochem, který tu je již 4 měsíce a na zahradě byl celkem čtyřikrát. Sebere se, zavře se a dírou se mu dává jíst — to je celá moudrost československé kriminalistiky. Dozorci zacházejí s chlapci tvrdě. Vězňové ještě tvrději. „Co ty máš co dělat v kriminále? Proč nejsi u mámy?“ křičí na ně. V mém pořadí sedí trestanec s pseudonymem Šnajderka, příjemný, hezký mladík, živící se uměním. Je malíř diletant, velmi podprostřední, kopíruje všechny mistry moderní i historické i s podpisy, pořádá ve venkovských městech pod protektorátem městských rad výstavy originálů a prodává. Má totiž padělaná razítka „Syndikátu krásných umění v Paříži“ a „České akademie“ a jejich doporučující listy, na které ty městské rady chytá. Když vyrábí originály starých mistrů, věší je na pár týdnů do hospody, aby zde v tabákovém kouři nabyly nutné historické patiny. Malér se mu stal v jednom moravském městě, kde panu zvěrolékaři prodal za 5000 Kč

originál Tizianovy hlavičky a pan zvěrolékař neměl nic lepšího na práci, než dát si v Brně ten skvost ocenit. Pan zvěrolékař se zřejmě domníval, že se s Tizianovými obrazy chodí hauzírovat. Já bych dal zavřít jeho. Poněvadž mám smysl pro dobré vtipy, se Šnajderkou se kamarádím. V cele nade mnou jest uvězněn Alkibiad Bebi, vrah albánského vyslance Ceny Beğa. Na dveřích má cedulku s nápisem: „Nemá kudlu. Celou noc světlo.“ Jídlo mu dávají rozkrájené a pokud jí, stojí u otvoru dozorce, aby ani se lžicí nemohl nic provést. Stoupnu-li si mezi $1/2$ 8. a $1/2$ 9. na stůl, mohu ho oknem viděti na procházce. Je to malý, usměvavý hošík v žlutavém svrchníčku do deště a působí dojmem mladšího než 19letého. Zde mu říkají Petr. Poněvadž se blíží jeho proces, znějí jeho kroky nad mou hlavou chvílemi velmi nervosně. V prvních dnech mé vazby mi z protější cely zněly do práce chřestivé, těžké zvuky okovů s řetězy. Jsou to čtyři táhlé tóny, jak vězeň suně nohy vpřed a vláčí za sebou řetězy. To jednoho trestance hodili na 7 dní do sklepa a pak v cele dali na 4 neděle do okovů. Pro slovní urážku vrchního ředitele trestnice.

Čas tu ku podivu rychle utíká a lhal bych, kdybych napsal, že jsem nějak zvláště netrpělivý a že počítám hodiny. Nalepil jsem již 60.000 obálek, což je zřejmě málo, výkon je 1000 obálek za hodinu, pracovní doba podle potřeby, ale nejméně 8hodinná, za 1000 se platí 15 haléřů; vrátím se tedy s kapitálem. Čas jest rozdělen procházkami, v 7 ráno a v 1. Trestanci chodí v kole kolem

vnitřní zdi dvora, vždy 2 a 2 ve vzdálenosti šesti kroků od sebe. To je velké kolo. Vprostřed dvora je kousek ubohého trávníku a v něm kruhová pěšina: malé kolo. Zde chodí chodbaři, aby nemohli s ostatními vězni šmejditi (to je technický termín), a churaví, neboť v malém kole se nemusí tak utíkat, čili honit čardáš, jak říká Bureš. Toto malé kolo jest jedním z málo léčebných prostředků, které tu znají („Pane doktore, mne hrozně píchá na prsou.“ — „Povoluju vám chodit v malém kole“), a hraje zde asi tu úlohu, jako ve staré rakouské armádě komotky. Na ranní procházce ve velkém i malém kole vyhazuje parta za partou noční chrchle a půda jest jimi napojena jako nejkrásněji naolejovaná automobilová silnice. Myslím, že ty chrchle jdou až do středu zeměkoule. Zdejší stravu snáším. Kromě chleba připadá na stravu jednoho vězně 2 koruny 30 haléřů denně a dovedeš si asi představit, co nám za to mohou dát i v případě, že nikdo nekrade. Většinu chleba dávám tajně hochům, kteří mají stálý hlad. Zároveň se mnou přišel do věznice 15letý venkovský souchoťinářský chlapec (krade, nač přijde, střílel po panu rychtářovi a „zprznil“ školní děvče), který jest z nich nejhladovější. Ale když jsme prováděli hladovku, přitočil se ke mně při ranním seřaďování k procházce a vytáhl zpod kabátu půl porce chleba, kterou mi chtěl dát. Za tuhle „cibuličku“ musí přijít do nebe. Pozval jsem ho do Krče. Spím dobře a poněvadž chodím spát již po 8. hodině, ve 2 se asi na hodinu probouzím. Zrovna vedle mého okna na vnější zdi jest

přípevněna žárovka, která osvětluje dvůr a ta vrhá na pravou stěnu celý ostrý stín mého zamřížovaného okna. A kdesi venku na druhé straně jsou dvě svítily, které házejí mnohem měkčí, proplétající se, lomený stín mřížových křížů na levou stěnu celý a na část stropu. Vypadá to docela biografově.

Krčští soudruzi mi poslali telegram. Měl jsem radost a prosím Tě, abys jim poděkovala. Nakladatel Žikeš z Plzně mi poslal novou sbírku Nezvalových veršů, ale kniha mi nebyla vydána, zřejmě, abych neutrpěl mravní úhony. Povolili mi „Prager Presse“ a „Čsl. republiku“, ale dostávám oba vládní orgány vystříhané, to zase k vůli úhoně politické. Četba „Čsl. republiky“ jest těžkým zostřením trestu a pan Hevera měl rozhodně zůstatí tenoristou.

„Huhněj!“ řekl mi starý zloděj při vynášení kyblíků z cel, když jsme se v podezřelé blízkosti pana dozorce radili o nějakých šmejdech. A je to věru rada nad zlato, neboť huhňáš-li, slyší člověk vedle tebe stojící sice zvuk, ale slovům nerozumí. Pročež huhněj, Helenko!

Líbám Tě

K.

6. II. 28.

Tato psaní psal mi z Pankráce můj muž, Ivan Olbracht (Kamil Zeman), nemám příčiny, proč bych je nesdělila s širší veřejností. — Helena Malířová.

Tento dopis vydala jako dokument počátkem roku 1928

Rudá pomoc Československa

na podporu svého současného boje za vrácení práv
proletářským politickým vězňům.

Vytiskla tiskárna Jar. Hoffmanna, Praha X.

Bibl 1/49

3239019306302

ROZHOVOR

NA OKENNÍM PRKNĚ

IVAN OLBRACHT

ROZHOVOR
NA OKENNÍM PRKNĚ

SOUKROMÝ TISK

PRAHA 1930

Bibliofille

1/49

6302 III ✓✓

Byl zde jen několik dní, než ho odvedli ke krajskému soudu, a viděl jsem ho jednou v životě a jen na hodinu. Dozorce byl odzdola zavolán právě ve chvíli, když ho odvedl na chodbu, řekl mu tedy: „Počkejte tu chvíli!“ a v rychlosti mi ještě otevřel celu, abych mohl na procházku. Ta chvílka se pak protáhla na hodinu.

Vězeň stál u okna, měl veselý obličej a hleděl na mne zpříma. Pozdravili jsme se.

„Co dělá hornická stávka v Anglii?“ zeptal se mne otázkou, která nasvědčovala, že ví, kdo jsem.

Začal jsem mu vyprávět, co jsem věděl o britské stávce a on kýval hlavou. Ale dopověděti mě nenechal.

„Dojde u nás k oktroji?“

Začal jsem o oktroji a on kratičce přikyvoval, že už to všechno ví.

„To chtějí provést jako Pilsudski v Polsku?“

Než jsem mohl odpověděti, zeptal se:

„A co dělá Amundsen?“

Otázky nevyčkávající odpovědi se střídaly příliš rychle, aby nebylo zřejmo, že se chce jen chlubit a ukazovat, že něco ví. Vězňové se chlubívají rádi. Mají palčivou potřebu přesvědčovat každého nového člověka o tom, že nejsou tím, čím se zde jeví v trestanecké pytlovině a se strništěm neholených vousů na tvářích, nýbrž že něčemu rozumějí a tam venku něco znamenají, že mají kolo a kouří egyptky, a když o ničem jiném, alespoň o tom, že nejsou zvyklí jísti k obědu tuhle psí šlichtu z bobů; ať už je to pravda nebo ne.

„Ty jsi básník, že?“

„Ne; ale píšu“.

„Také jsem čítával básně. Některé umím. Tahle je hezká.“ A se samolibým úsměvem recitoval:

*„Má čistá mláď,
třpytivá hvězdo nad jezerem,
noc je dnes těžká dokola kolem
jak mlýnský kámen na hrdle kolem
a já se propad sem
až na dno ulice, kde v červených lucernách plane
podmořský maják pro lodě ztroskotane:
vinárna Finale.“*

Verše Jiřího Wolkra! Byly předneseny příliš pateticky, úmysl chvástat se byl zřejmý. Ale byl jsem překvapen přece. Pohleděl jsem mu do očí, které se na mne dívaly zpříma a trochu nedočkavě a zeptal jsem se ho:

„Jak ty ses sem dostal?“

Můj údiv mu způsobil radost.

Nepřál si ani jiného.

„Čeče, já sem starej chmaták“ řekl slangem a tónem které měly kontrastem zvýšit překvapení z Wolkrových veršů.

„No, tuze starý chmaták být nemůžeš. Čím jsi?“

„Zlodějem,“ smál se.

„No tak čím jsi byl tedy dříve?!“

„Pekařem. Ale nejsem zdejší. Jsem Pražák.“

Dozorce nepřicházel, patrně ho někam odvolali. Usedli jsme tedy na okenní prkno, hleděli si zblízka do tváří, což znesnadňuje klamání příliš nestoudné, a naše nohy, dotýkající se kolena, vytvořily na prkně tupý úhel.

Tam mi povědelsvůj příběh.

Můj druh byl mužem mnoha tónin a povaha poněkud herecká. Veselost, kterou mi prve ukázal, byla jen chvílková a povrchní, a přímý pohled spíše mírnou provokací než upřímností. Když se rozhovořil programově, bylo v tom mnoho fanfaronství, mluvil-li o svém zlodějském řemesle, znělo to odborným nadšením, chvílemi z jeho řeči šlehl

ohének hazardérské náruživosti, a nakonec se stal dokonce ironickým.

Ale když vyprávěl o svém chlapectví, znělo to téměř hobojevě měkce a jeho slova měla hebký poprašek melancholie a to snad byl nejspodnější a nejpravdivější tón jeho nitra.

Je to příběh živnostenské pekařské dílny.

Když se po válce zase začaly péci housky, byl v polovině učení. Odborný výraz pro pekařského učně je kluk. Kluci spí na palatě, to jest na dvou prknech u stropu, na která, až budou hoši v půl čtvrté vzbuzeni a zívající si trochu protrou oči, budou naklady housky, aby kynuly. Ostatní chasa přichází ke čtvrté. Ale tenčíř je tu již v jednu, udělá omládky a zapálí pec; krátce po něm přichází helšíř. „Chrstni do pece trochu vody, ať nám to kyne!“ řekne mu tenčíř a ke stropu se valí oblaka páry, ve které se kluci na palatě vaří. Ale i jinak je v pekárně takové rozleželé, vonavé teplo a z toho jsou kluci celí zmámení a také chlipní jsou a poněvadž mají dlouhé zástěry, pomáhají si i v dílně při práci. Uchy stají prkna, připraví k peci plechy a ručníky, na které se odsazují housky, řezou na mašině těsto a pomáhají u pece předpeckému a helšířovi. V pekárně leží na všem jemný moučný poprašek, i na hrušce červenavě svítící žárovky u stropu i na očních víčkách a brvách, a klukům se chce strašně spat. Nejraději by pustili vše, co mají v ruce, opřeli se o kout, svezli se malátně do dřepu, zavřeli oči a spali. Ale v pět hodin křičí z krámu mistr: „Francku, máš odpočítáno?!“ To jest housky do košů. Nejstarší učeň vezme na záda nůši, do ruky koš a jde po hokynářích roznést zboží. Ulicemi ještě spícími a prvním studeným světlem se motají postavy se zamoučenými vlasy a modrými zástěrami a s opuchlými očními víčky. Potkávají noční hýřily a elektrikáře, spěchající ke svým remisám.

„Když jsem po prvé roznášel já,“ vypravoval můj druh,

„a v krámě pak počítal mistrovi peníze, viděl jsem, že mi za deset housek chybí. Hrozně jsem se polekal a stál jsem před pultem jako odsouzenec. Mistr na mne zakoulel očima, napřáhl ruku a řekl, stane-li se to ještě jednou, že mě zpráská a vyhodí. Druhého dne jsem si dával pozor. Housky jsem si v pekárně ještě jednou přepočítal a v krámech jsem se zuřivě díval na prsty hokynářům, jak oběma rukama házejí z mého koše do svých a nahlas počítají: „Čtyři, osm, dvanáct, šestnáct. . . .“ Ale bylo to marné, chybělo mi zase za šest housek. Mistr mi napohlavkoval. Plakal jsem. Slzy mi tekly po tvářích ještě v dílně. „Co brečíš?“ ptal se mne předpecký. Pověděl jsem mu to a utíral si při tom pěstmi oči. „A to nevíš, co je to mošna, ty chytřej?“ Nevěděl jsem co je to mošna a on mi pověděl. „Hokynář ti nedovolí, abys mu počítal housky sám a aby ses ho dohlídal, to se ho nedohlídáš, jak hází, chytí do jedné ruky místo dvou housek tři a už to je. Ty ho nehlídej, ani si ho nevšímej a okouknj se raději po krámě, kde bys mu mohl co vzít!“ Báľ jsem se, ale měl jsem dvojnásobný strach, z mistra i z tohohle, ale ten z mistra byl větší. Třetího dne jsem mu v krámě po roznášce řekl a trochu sem se při tom zajíkal: „Pane mistr, zase mi chybí za deset housek, ale mám tu tři krémy.“ „Tak je dej sem!“ zabručel.“

Tady asi končí dětství pekařského učně a život dle mravoučných čítankových článků: „Modli se a pracuj!“ a zde také můj druh zlomil svůj trochu zasněný tón smíchem zkušeného člověka:

„Naučil jsem se tomu moc brzy. Člověče, pak jsem ti měl kaniček do bot, kartáčků, mýdel, krémů, čokolády, šňůr na prádlo, kuliček, šmolky a boraxu, že jsem si mohl zaříditi hokynářství sám, chodil jsem s tím po domě po služkách a když něco potřebovaly, přicházely samy, protože na tom také vydělávaly.“

Ale zasněný tón se ještě jednou vrátil.

Pekařští učňové nikam nechodívají. Není jich viděti ani na kopané, ani u Vltavy, ani mezi trampy, ani v tančárnách a nikde, kde se baví mládež. Přijdou v neděli domů, řeknou: „Dobré odpoledne, tatínku, dobré odpoledne, maminko!“ a ohlížejí se po kanapi nebo alespoň po nějakém koutě, kde by si mohli lehnout. Jednou se převalí na bok a už by se nad nimi mohlo střílet až do večera, kdy přijdou maminky a lítostivě je vezmou za ramena: „Františku, snad abys už vstával.“ A nemají-li v Praze rodin, spí v pekárně na palatě. Ale on chodíval v neděli odpoledne do krčského lesa. Snad proto, že rád čítal dějepisné romány a dobrodružné cestopisy, jejichž vzruchy však přece jen vždy nedovedly zabrániti, aby mu kniha z rukou nevypadla, nos se na mechu neohnul a oči se nezavřely. Ale možná také jen proto, že měl peníze a že bylo tak vzácně příjemné sednout si v svátečních šatech navečer pod kaštany zahradní restaurace u nádraží, nechat se považovat za drogistu nebo dokonce za studenta, poručit si bílou kávu a dát starému sklepníkovi dvacetihaléř zpropitného.

V krčském lese poznal Boženku. A to byla taková „třpitivá hvězda nad jezerem.“ Křehká a s útlými rukama, které připomínaly květinové stvolky, sedávala s knížkou ve skupině bříz a ty, bílé a zachvívající se v korunách každým závanem, náležely tak zcela k ní. Bývala sama. Snad proto, že nebyla z těch, které se líbívají, že měla malý nosík a že byla pihovitá a hubená. Ale on se k ní blížil, jako hoši obcházívali cizí zahrady, které jistě skrývají ještě více kouzla a tajemství, než kolik jich lze již tušiti z pohledu šterbinou v plotě, a vyhledával místa, odkud by se na ni mohl dívat. Ale ona k němu od knížek pozdvihla oči jen málokdy. Nebyla zvyklá, že by se na ni hoši dívali. Když se po mnoha nedělích násilně donutil k odvaze a zeptal se jí: „Co to čtete hezkého, slečno?“ bušilo mu srdce. Čtla Tomana, Horu, Wolkra a jeho dějepisné a dobrodružné romány

odmítla. Milovala své básníky něžně a oddaně, měla mnoho ctizádosti, aby si je zamiloval také on a čítali je od těch dob spolu, učili se jim zpaměti, mluvili jejich slovy a tehdy břízy nad nimi, ptáci, obloha a vítr se stávali něčím jiným, než čím bývali dříve. Tenkrát také po prvé viděl, že se její oči podobají horským jezerům a její čelo mléčné dráze. Chodívali spolu lesem, pěšinou vedle potoka, dojímaní měkkými kroky na lesní půdě, plynoucí vodou a travinami na březích. Drželi se za ruce a docházivali až do kunratického mlýna, kde sedávali na prkenných lavičkách na zahradě a pili mléko. Když ji po prvé políbil, bylo to nad knihou, bylo to na spánek a ona přijala políbení tiše a bez pohledu, zatočila se mu hlava štěstím, přiklekl k ní a líbal ji neobratně a chlapecky na ústa, na krk, na vlasy, na ruce a na oděv, oslněný tisíci hvězdami, vířícími kolem něho, dokud mu oběma svými hubenými rukama neodsunula čelo a nezašeptala: „Už ne!“ Pak seděla beze slova, zasněné oči upřeny někam do dálky a jemu se chtělo plakati štěstím a toužil dotýkati se alespoň její průsvitné ruky, ležící na mechu. Viděl, že se ta průhledná ruka podobá záhonu rozkvetlých růží v mlze, a neodvážil se dotknouti se jí.

Mnoho zavínil Boženčin rezavý raglán. Boženka byla prýmkařskou učednicí a její vlasovitý raglán se podobal starému koni s hřívou sedřenou od chomoutu a v srsti s holými pruhy od postraňků. Boženka se za kabát styděla, nosila jej vždy pečlivě složený přes ruku a neoblékala ho nikdy před ztměním, i když bylo zima a ona velmi kašlala. Zpozoroval to záhy a bolelo ho to. Netoužil po ničem více, než aby jí mohl koupiti nový. Ale nebyl už tak bohat, jako když býval klukem. V pekařské hierarchii, přejaté až odněkud ze středověkých cechovních řádů, postoupil na „pátého“, to jest na nejmladšího tovaryše v dílně a to byla jen nevýhoda, neboť přišel o mošnu, pozbyl práva na palatu a musel ze mzdy platiti za postel a za stravu. A přece

si nikdy nepřál tak peněz, jako teď. Rezavý raglán a Boženčin kašel mu nešly z hlavy. Ve dne se díval do výkladů modních závodů na ženské pláště a v noci se mu zdávalo o hokynářských krámech, nabitých až ke stropu zbožím, které nabíral plnými náručemi.

V létě mu dal mistr na půldruhého dne dovolenou; vdávala se mu v kraji sestra. Jel drahou do venkovského městečka a odtud to bylo asi pět čtvrtí hodiny pěšky. V městě si kupoval sirky a před malým kupeckým krámem, do kterého po dvou schodech sešel, to vypadalo tak: Železniční násep, vysoký, černý a na svahu s nečistou travou a navátými papíry, pak nově vydlážděná ulice a souběžně s trati jediná řada jednopatrových domů, jaké stavívají na kraji měst bytová družstva nebo průmyslové závody pro své úřednictvo. A v suterénu jednoho z domů byl onen kupecký krám. Když mu obchodník dával sirky, projel po náspu vlak. Zarámusil tunami svého železa a ohlasem dláždění a dutých domů jaksi až příliš hlučně. A tehdy se stala podivná věc. Jako by ho vítr, způsobený letícím vlakem, na zlomek vteřiny přenesl zároveň se zvířenými papíry mezi břízy krčského lesa. S úžasnou jasností se před ním mihl rezavý raglán Boženčin a večerně ozářený modní závod na Příkopě. Také si všiml, že výkladní okno krámu je ve stejné výši s chodníkem – nějaké nohy se tam právě neobyčejně ostře mihly – a že z krámu jdou dveře do bytu. Když po dvou schodech vycházel na ulici, byl jeho pohled soustředěn.

Na svatebním veselí byl neklidný a před půlnocí předstíral, chce-li býti v pravý čas v Praze, že má svrchovaný čas k vlaku. Polními cestami kráčel rychle a do městečka dospěl k jedné hodině. Šel do ulice vedle železničního náspu. Byla mrtvá a pustá, v malých městech v té době nikdo nechodívá. Z dálky na trati sem jakási svítlna házela trochu rozteklého světla. Domy byly temné.

Přecházel pod černým náspem a byl vzrušen. Naproti byl kupecký krám. Čekal asi půl hodiny.

Dočkal se. Blížil se sem nákladní vlak a červené oči jeho lokomotivy svítily do noci. Vlak supěl, hlučel a řinčel teď ještě více než ve dne.

Přeběhl ulici. Postavil se k výkladnímu oknu kupeckého krámku.

Čekal ještě vteřiny.

Když přejela lokomotiva – zazářila na okamžik světlem své strojovny – a vlak rámusil nejvíce, kopl do okna. Tabule se rozsypala. Zazvonění střepů se smísilo s řinkotem kol a kolejnic.

Odskočil a běžel podél náspu zároveň s vlakem, kola mu drnčela těsně nad hlavou a vlak vyhazoval z komína bílý kouř.

Po dvou stech krocích se zastavil.

Vlak přejel. Čekal. Rozsvítí-li se v domě nebo bude-li slyšet nějaký hluk, uteče. Ale nic se nehýbalo. Ulice byla pustá a tichá.

Čekal ještě asi deset minut.

Pak šel ke krámu, vytahal z výkladu na chodník několik balíčků umělého tuku, cikorky a pytlík kávy, otevřel si okenní kliky a vlezl dovnitř. Proplížil se kolem otevřených bytových dveří a ovanul ho teplý vzduch místností, v kterých se spí. Trochu se polekal červeného petrolejového aparátu, do kterého by byl málem vrazil. Nahmatal pult a zásuvku, kam ukládal kupec peníze. Nebyla ani zamčena a on cpel do kapes papírové peníze, pak opatrně kovové, aby nezvonily a našel lepenkovou krabici po cukru plnou drobných a tu také vynesl ven na chodník.

Přepočítával svůj lup dva kilometry odtud na trati běžící v polích již ploše a pod malou zelenou svítilnou, signalizující, že je trať volná. Svítilna házela nepatrný zelený páblesk na pražce, kolejnice a šterk, barvila ruce na zeleno,

činila nehty zeleně průsvitnými, dávala stovkám ostrou barvu trávy po dešti a v tomto podivném přísvitu bylo mnoho kouzla jako v magickém kruhu nějakého vlidného čarodějníka.

Napočítal půltřetího tisíce papírových peněz, ke kovovým nehledě. Bylo mu veselo a lehký a myslil na Boženku. Dal se polními cestami kolmo od trati, vleka s sebou krabici s drobnými, s níž se mu nechtělo rozloučiti se, třeba že věděl, že ji s sebou světem nositi nemůže. Po několika stech krocích ji zanesl hluboko do dozrávající pšenice a položil opatrně mezi klasy, představuje si s úsměvem překvapení, až ji tam ženci najdou. Dalo se do drobného mžení, ale byla to více rosa než déšť. Kdesi pod mezi vrzaly koroptve. Šel travnatými polními cestami, temné obilní stěny po obou stranách a brouzdaje se vlhkem, snad půldruhé hodiny, snad dvě, a když uslyšel kokrhání kohouta, věděl, že už nemůže býti daleko hlavní trati, neboť se mohlo ozývati jen z kurníku některého traťového hlídače. Když došel ke kolejím, rozednívalo se již. Šel po nich a na nejbližší stanici počkal na první vlak ku Praze.

Koupil Božence krásný plášť. Sebe ustrojil. Božence koupil knihy básní.

Když jí v neděli v krčském lese odevzdal své dary, rozšířily se jí oči a položila mu na ramena své křehké ruce. Blížila se svým obličejem k jeho, zastavila se, a na její rty se snesl, jako motýl a stejně tak jemný jako on, tenký úsměv neskonale něhy, vděčnosti a štěstí. Boženčino čelo se podobalo mléčné dráze. Pak si pod sebe do mechu prostřeli rezavý raglán, znehodnocený tímto krásným dnem na kus ošumělé látky, líbali se a byli velmi veselí i velmi smutní. Pně bříz byly neskonale bílé a oblaka vysoko na obloze plynula toho dne jen pro ně.

Lidé se namnoze domnívají, že krásti je těžké. Peci housky jest mnohem těžší. Člověk se jen nesmí bát.

On se nebál, neboť jeho společníci byla láska. Když se seznámil s přechovávači a naučil se, jak se hadrem, pomazaným lepem, bez hluku vymáčkávat okenní tabulky, loupil v předměstských hokynářstvích, trafikách a holičských officinách. Strádal peníze. Chtěl Božence zařídit voňavkářský krámk – neboť čeho byla spíše hodna než žítí uprostřed květinových vůní? – a oženiti se s ní. Tak žil měsíce trojím životem. Jedním večer s milou ve veřejných parcích, kde jim sadové lavičky, milostné dvojice a stromy odzdola osvětlené připomínaly verše jejich básníků, či v úzkých uličkách, v nichž je přitulené k sobě dojímal ostrůvek stínu uprostřed světla pod lucernou, vytvořený jen proto, aby se na něj mohli postavit oni, nebo v temných průjezdech starých domů, kam se uchýlovali, aby se mohli obejmouti a políbit; druhým kolem půlnoci na číhané v předměstích u krámků, jejichž rozbité okno přiměje za prvního ranního šera patrolu, aby do nich nahlédla a zjistila, že jsou vyloupeny; a třetím od čtyř hodin v pekařské dílně. Často se divil, jak je možno tak ostře žítí při tak málo spánku.

Jednoho časného jitra přiběhl do pekárny syn jeho bytné se vzkazem od matky, že ho doma hledá policie a prohlíží jeho věci. Měl ještě čas napsati listek a požádati, chlapce, aby jej hodil do schránky. „Hvězdo nad jezerem! Snad Tě před odjezdem ještě uvidím. V Německu se mi nabízí dobré místo a jedu se tam podívat. Tisíckrátě Tě libám.

Na brzkou shledanou.” Věřil, že tato chvíle nepřijde nikdy, ale byl na ni připraven. Za půl hodiny ho z dílny odvedli detektivové.

Na policii ho při výslechu poličkovali a poněvadž se vzepřel, ne pro sebe, ale háje svatý obraz Boženčin v sobě, sbíli ho na čtyřce gumovými obuškami. Bylo mu k zoufání. K vůli ní. Ale nepřiznal se, byl odhodlán nepovoliti stůj

co stůj a na všechny otázky odpovídal s beraní tvrdohlavostí: „Nevím. . . Nevím. . . Nevím. . .”

Byl tři měsíce ve vyšetřovací vazbě a jedinou jeho starostí bylo, aby se jeho jméno nedostalo do novin a jen o to znova prosil obhájce. „Snad”, řekl mrzutý advokát ex ofo, „jmen dosud zachovalých mladistvých noviny obyčejně neuveřejňují.” A tato zachovalost a úpěnlivý pohled chlapecových očí, které se zdály poctivými, také způsobily, že svědkové vypovídali při hlavním přelíčení velmi neurčitě; pouhé přesvědčení policie k odsouzení nestačilo. Byl pro nedostatek důkazů osvobozen. Opouštěl soudní síň se staženým hrdlem.

Ale Boženka v té době již nežila.

Zemřela na rychlé souchotiny. Ve středověce přísné budově kláštera Šedivých sester, kam několik dní před smrtí převážejí z pražských nemocnic chudé, u nichž není naděje. Zemřela ve velké bílé síni s jeptiškami, kříži a věčnými světly, s velkou úzkostí v srdci, proč jí ženich z Německa nepíše a co že se to strašného stalo, a s poslední tenounkou nadějí ve vykašlané hrudi, že snad psaní přijde zítra ráno.

„Jaké to nehezké děvčátko!” myslil si v pitevním sále medik z prvního semestru nad drobnou mrtvolou. „Chudá, nemocná, a nehezká, co mohla udělati lepšího?”

Byl to konec života? Tak sklesle a plaše běhávají po obvodě Prahy, bez cíle a s jediným neurčitým pocitem hrůzy a úzkosti, jen mladí vražedníci po prvním svém zločinu. Den měl zsinalost mrtvoly a strachu odsouzených, kteří půjdou zítra po dláždění dvora na popravu, večer zapáchal dřívím a kostmi hřbitovních márníc a zemitě studená tma noci připomínala zasypaný hrob. V noci se loudal, náhle se zastavoval a zase se rozbíhal po vltavském břehu, od Kampy, kde straší stoleté stromy a voda přechází v břeh tak měkce, že je třeba jen sesunouti se do proudu, po

smíchovská přístaviště, nečistá uhelným prachem, odpadky z trhu a mastnou pěnou, kterou sem naplavila řeka, a až do Zlichova, do černých uliček s kamennými náspy, jež zapáchají pomyjemi a výkaly bídy a řemeslné žebroty. Nevěda proč a nemaje sil přemýšlet o tom, byl nebdolatelně přitahován kovem železničního mostu přes Vltavu. Dva-krát na něj vystoupil, aby podepřel bradu o jeho železo a hleděl hluboko do řeky dole. Je to nejtemnější místo Prahy. Je zde pusto a černo, rozteklá světla města jsou daleko a voda je zde podivně hustá a bez proudu. Je to most sebevrahů. Jeho železná konstrukce, ponurá spleť a křížovátka travers, sloupů, tyčí a oblouků, které, vyplíživše se ze tmy, do tmy se zase schovávají, je podivným magnetem, který z nočních ulic a vraty domů přitahuje z města vše slabé, neduživé, zoufalé, bezradné, aby je pevně přichytil a uvolně svou sílu spouštěl dolů do řeky. Teď tam stál propuštěný trestanec s bradou podepřenou o kov, který v sebe pojmul poslední úzkosti a poslední soustředěné pohledy set sebevrahů, černý oblouk byl nad ním, umrlá řeka dole, a čekal, spustí-li ho most do řeky.

Bylo mu devatenáct let, rostl, a když jím roztrásl první ranní chlad, pocítil vlčí hlad. A to je nejmocnější síla všeho živého. Přemáhá vše ostatní. Zdolala i sílu mostu. Odpoutal se od ní a šel do malé smíchovské kavárničky, kterou otvírají přede dnem, aby nasýtily trhovce bílou kávou a drátkovou polévkou.

Před polednem se vrátil k mistrovi a stál v krámě před pultem jako tenkrát, když mu chybělo za deset housek. Ale mistr ho otcovsky politoval, věře v jeho nevinu. Huboval na soudy, na dané a na živnostenské inspektory, rozhorluje se, že by se takové nespravedlnosti měly řádně proprat v novinách.

Řezal zase na stroji těsto, pletl housky, pomáhal při vysazování z pece a potíral horké pečivo kláskovým ví-

chem, namočeným ve vodě. Ale byl bledý a zamlklý. Boženka byla mrtva. Nemělo už ani smyslu krást. Mělo smysl vše ostatní?

Za několik neděl ho policie zatkla znova. Pro nějakou starou krádež v holičském krámku, na niž již dávno zapomněl. Udal ho přechováváč, u kterého našli voňavky. „Tak jsme tě přece jen dostali, ptáku!“ řekli mu na policii. Senát ho odsoudil na dva měsíce. Mrzelo ho to, ale nešťasten nebyl, řekl si: „Nevadí. Tohle je ještě za to staré. Ale teď už dost!“

Když vyšel z Pankráce, našel si nové místo. Ale za několik neděl přišel k mistrovi policejní strážník. „Máte tady toho a toho. Jak se chová?“ Mistr více nepotřeboval. V sobotu dal chasníkovi výpověď: „Byl jsem s vámi spokojen, ale nemám práci.“

Našel si místo na venkově, ve vsi mimo pražský policejní obvod, kde ho nikdo nemohl znáti. Vedlo se mu dobře a zotavoval se. Ale když za čtvrt roku viděl do krámu vstupovati četníka s helmou a v plné zbroji, zbledl. „Pracuje u vás ten a ten? Chová se řádně?“ zeptal se úředně přísně strážmistr pekaře a pak večer v hospodě co nevěděl, sousedům nepověděl. Ráno mluvila o události celá vesnice a mlčení v pekárně bylo posupné a plno štítivého opovržení. Propuštěný trestanec viděl, že se dostal do stroje, pracujícího přesně a dokonale, jehož kola už ho nepustí.

A když se mu to stalo na venkovském městě po třetí, narazil si vztekle čepici do čela a jel do Prahy, aby zde vyhledal lupiče pokladen, s kterým se seznámil v pankrácké trestnici.

A dal se do práce.

V té době se podobal svět vírnému kotouči prachu. Zemře-li člověku v devatenácti letech nevěsta, nosí na srdci černou pásku po celý život. Milenci vyhaslých hvězd nad jezerem končívají ve vinárně Finale. A lidé, pohazovaní a

postrkovaní policejním strojem, využívají každé chvíle, kdy jsou strojová kola a chapadla zaměstnána jinak. Mlha přede mnou a mlha za mnou! A mimo ni už nic. A uvnitř ní: Čin, hýření. Ostře svítící čin, nesmyslné červené hýření. Čin; hýření; kriminál. Černošský tanec při bubnech a píšťalách, sběrci i boky ozdobenými peřím a s tvářemi pomalovanými barvami, které nedají proniknouti právě podobě, zuřivé dupání na jediném místě, bití chodidly do písku, jehož víření zahaluje svět, což je účelem. Pak malátná únava která nechce slyšet otázky co dále? a kývnutí prvního strážníka: Dovedte mě tam, chce se mi spát!

Ano, je to vždy stejné. Čin byl vyvrcholením vzruchu. Po době příprav a nejistoty, podobné minutám před odjezdem zaoceánského parníku prodlouženým v dny, po napětí, kdy byly nervy houslovými strunami, hlasitě odpovídajícími na každý dotek, po hodinách zbystřené pozornosti, vědomé si osudnosti každého pohybu a opominutí, stojí konečně na ulici, šefíci se ránem a za jejich zády již stojí dům či továrna a v ní kontor, jehož ohnivzdorná pokladna zeje do jítího ticha ranou, vhodnou pro vsunutí ruky a tvarem podobnou otevřené želví tlamě. Byla to čistá práce, na níž mohou být všichni tři, ti dva, kteří pracovali i ten, jenž hlídal, hrdí. Přes oděv měli navlečeny modré kovodělnické kalhoty a bluzy, které teď zapopelené leží složeny v ručních brašnách vedle kartáčů, gumových rukavic, pakličů a pačidel, boty si vycidili, na místě nic nezapomněli, vypadají jako montéři jdoucí k prvnímu vlaku a policejní psi mohou v kontoře čichat papriku, až se ukýchají. A každý z nich má v kapse třiadvacet tisíc. Co teď? Kolikrát již viděl takové pražské jitro, snášející se po praškem studeného světla na chodníky a kolikrát si již položil tuto otázku? Uklidí kuffíky ke známému do kolny a jdou ke svým stálým i chvílkovým děvčatům.

Vzbudí jejich bytné, dají jim peníze, aby po otevření

krámů nakoupily, a vlezou si k milým do postele. Tam s nimi leží celý den, přecpávají se nářezy, úhoři, sardinami, kyselými rybičkami, ananasy, pomeranči a cukrovím, pijí z vodových sklenic vaječný koňak a griotku a pokrývají podlahu kolem postele popelem a cigaretovými nedopalky. Navečer jdou s milými do osvětlených krámů nakupovat. Hedvábné punčochy, prolamovaná kombiné, krepdešínové šaty, kožišínové pláště, střevičky z hadí kůže a ještě nějaký apartní klobouček se žlutým perem k uchu. A na večer si dali všichni dostaveníčko do žižkovské hospody a pozvali také kamarády s jejich děvčaty. Do nejnudnější hospody s barevnými ubrusy, s vystydlým kouřem mistrovských a portýrských cigar a s řvoucím orchestronem, podobným nemotornému dobytčeti, bláznovsky polepenému obtisky. Jdou do klubovny, to jest do pokojíku, kde je spolková skříň „Jednoty baráčníků“ a na stěně tabló jejich členů a kde se v sobotu hrává maryláš. Poručí si šampaňské. Hostinský pošle do města ženu s nůši pro něco šumivého a nasládlého. Dělají kavalíry. Za chvíli je ve dveřích klubovny celá hospoda. Také nějaké dívky z ulice. Hodovnici se drží se svými milými kolem krku a zpívají sentimentální písničky. Nic jiného: Zpívají sentimentální písničky a mají při tom zamhouřené oči. Když jsou již hodně opilí, vytrati se hostinský na ulici, jde k nejbližšímu telefonímu automatu a spojí se s policejním komisařstvem: „Jsou u mne nějakí kasaři, mění tisícovky a mají plné kapsy stovek, ale prosím vás, pane komisaři, nechte je udělat ještě nějakou útratu a přijďte tak asi ke třetí.“

Všichni vědí, jak to dopadne. Všichni to dělají znova. Jako by se nemohli dočkat policie a zrovna jí letěli do náručí. Celá společnost je eskortována s velkým hlukem, smíchem a také rozhořčením na komisařství, strážníci ve strachu z přesily řvou, v svítících dveřích hospody s pološtaženou žaluzií se tisí lidé ve středu s hostinským. Většina

společnosti je po zjištění propuštěna, policii známi lidé jdou do vazby. Vyspí se na slavnících příliš dobře známých. Klid vězení je mrzutý už jen svou zbytečnou délkou. Co jim ostatně dokáží? Že měli peníze? Pah! Co z peněz zbylo, mají děvčata, která je schovají někam k příbuzným nebo, nepůjde-li to jinak, zahrabou v plechových krabičkách na Vítkově či u Židovských pecí, ovšem, nenamluví-li si zatím někoho jiného a peněz neutratí. Pak by se bylo třeba s holkami, a hlavně s tím jiným, vypořádat. Zlořečeně vypořádat.

Tak žije můj druh již pět let. . .

Teď je tedy na několik hodin v slezsko-ostravské věznicí.

Ne, že by ho byli tady chytili při činu, nýbrž že ho prostě chytili tady a poněvadž ho uvedli v nějakou souvislost s vyloupením poštovního úřadu až kdesi v Krumlově.

Sedíme na hnědém okenním prkně. Za našimi zády, za mřížemi okna a za jeho tabulí kouří v údolí Ostrava. Před námi jsou plechové dveře klecí cel. Naše nohy, dotýkající se koleny, tvoří na prkně tupý úhel.

„Či co chceš ještě vědět?“ ptá se mne můj druh s úsměvem, který může mít mnoho významů.

„Už nic, nechce-li se ti vypravovat.“

„Nebo se chceš naučit, jak se bourá káča?“ řekl mi a jeho úsměv měl již jen jeden smysl, vesele potouchlý.

Chtěl jsem se opravdu dovědět, jak se vylupuje pokladna a on mi vypravoval o pakličích a hasácích, o ocelových deskách, popelové výplni a asbestové vložce, o praktikách proti otiskům prstů a proti policejním psům, o navrtávání pokladen u zámku, ze strany nebo odzadu, a vykládal to se zářícíma očima a s odborným nadšením, tak, jak by o své technice ještě spíše než malíř dovedl vyprávěti lovec nebo zápasník.

„Člověče, když to dobře jde, uchechtal by ses. Pracu-

je-li se hasákem, tancuje káča jako opilý a jeden musí sedět nahoře na ní, aby neodskákala. A ta díra s přehnutým plechem pak vypadá jako želví huba. Ostatně to není tak nebezpečné, jak si myslíš. Nejdeme na nejisto, někdo nám to přece dříve dá do pera.“

„Co je to dát do pera?“

„No, vzkáže nám: ‚V úterý tam budou!‘“

„Co nebo kdo tam bude?“

„Bože, to víš, že peníze. S tím pak šábujeme na tři díly“, drazdil mě slangem.

„Co je to?“

„Člověče, chceš-li se vyučit kasařině, musíš se naučit hantýrce. Šabovat je dělit se. Někdy je to jen ponocný, někdy pan účetní, ale obyčejně pokladník. Ti už se sami postarají, abychom pracovali v klidu. Ti rošťáci se mají dobře, vědí, že je neprozradíme, protože o jednoho spoluvinníka více je o jednu přitěžující okolnost více. Za naše peníze si staví vily.“

Chtěl mi zase imponovat. Řekl jsem mu:

„Dobře. Ale dlouho-li je možno takovou věc dělat?“

Pohleděl na mne poněkud překvapeně. Ta otázka byla zřejmě nepříjemná. Zapáchala vězeňskou celou. Ušklíbl se.

„Ty jako myslíš, že shnuju v kriminále. Ba ne, člověče! Kolikátého prosímte, chytí?“ „Chytí jich pořád ještě dosti.“

„Nechytili by. . . Kdyby nebylo naší blbosti.“

„Mluvíš o těch hedvábných kombiné a sentimentálních písničkách v žižkovské hospodě při šampaňském?“

„To víš.“

„A nezdá se ti, že patří k věci, zrovna jako ty Wolkovy verše? Lidé, kteří kradou z bídy, si počínají jinak. Potí se jim strachy ruce a nemluví. Jste akrobati. Slezáci alpských jehel. Lovci tygrů. Letci přes oceán a na točny. Máte větší radost z díla než z výsledku. A srazíte ovšem jednou vaz. Což zřejmě dodává věci ještě většího půvabu.“

Hleděl před sebe, někam k celám a přemýšlel.

Pokrčil rameny.

Ale pak mu cosi zahrálo v očích a upřel je na mne, zesiliv násilně pohled, aby se zdál energickým. A přišlo slovo, které mělo omráčiti:

„Ne! Jsme revolucionáři!“ „Jak to myslíš?“

Stal se fanfaronským. Rozvinul svou teorii: Mstíme se společnosti; expropriujeme měšťáky; rozkládáme stát; děláme dobrou revoluční práci. Měl radost poslouchaje se, rozohňoval se vlastními slovy a dostával se do nadšení, které se jednu chvíli zdálo dokonce upřímným.

Usmíval jsem se. Když postřehl můj úsměv, stal se nejistým a poněvadž té výšky politického nadšení nebylo možno držeti dlouho, pomohl si z rozpaků tím, že se usmíval také. Tehdy jsem se dal do smíchu. On se mnou.

„Co pak to není pravda?“ pokusil se o záchranu svých tesí.

„Sám víš, že ne. Nebouráte přece káč z revolučního nadšení?!“

Chystal se znova se rozřečnit. Ale řekl jsem mu:

„Nepřeceňujme té rozkladné práce. A co s vámi dělají revoluce, snad víš. V první den boje otvírají žaláře a nechají vás řídit. Mluveno politicky, dovršovat zničení starého; mluveno lidsky, mstít se. Za zkažené chlapectví a umrlé milenky. Ale to štěstí trvá jen den, kamaráde. Jako u vodní vážky. Druhého dne vás střílejí po ulicích a koho chytí, oběsí. Nepotřebují vás už, nemohou vás potřebovat vůbec. Nemůže vás potřebovat žádný společenský řád. Jste mimo každý.“

„Tedy postřílet a rozvěšet za všech okolností?!“ pokusil se o ironický úsměv.

„Opakování tvého typu je v budoucnosti nemožné. Pekařští kluci už nebudou spát na palatách. Zločinů z bídy také nebude.“ „Co s ostatními?“

„S lidmi, kteří budou chtít lenořit a žít na účet cizí práce? Nebo s těmi, kteří mají při každém kosém pohledu v ruce křivák? Nebo s lidmi, kteří rozparují ženám břicha a jsou nutkáni zneužívat děti? Jsou-li vyléčitelní, léčit. Ze zbytku část do blázince, část na ostrov Tristana da Cunhu.“

„Kde je to?“

„V Atlantickém oceánu mezi Jižní Amerikou a jižní Afrikou, stranou vši dopravy a mimo všecken hospodářský zájem. Před válkou tam žilo několik desítek rodin potomků trosečníků. Žili v jednoduchém zřízení a úplně rovnosti a poněvadž moře a půda jim dávaly jen tolik, kolik potřebovali a nebylo možno z nich kořistit, nechával je svět s pokojem. Tam ať jdou zločinci. Tam, nebo jinam, kde jsou snesitelné poměry a nutné výrobní prostředky. Ať si žijí, jak chtějí, ať si dají zřízení a ústavu, jaká se jim hodí, ať si udělají z života nebe nebo peklo zcela dle své libosti. Myslim však, že to nebude ani to ani ono, nýbrž něco uprostřed, jako všude na zemi. Svět jim dovolí všechno, jen dvě věci ne: Stavět velké lodě a mít děti.“

„Tedy celibát?!“

„Snad jen neplodné ženy, budou-li chtít ony.“

„To není nic nového.“

„Nemyslím.“

„To jsou deportační kolonie.“

„Ne. Tam jde o trest, to jest o pomstu. Nemám se zač mstít, chci je jen odstranit. Trestanci jsou vykořisťováni, zde by požívali plného výtěžku své práce.“

Ironicky se usmíval.

„Se mnou tedy také na Tristana da Cunhu?!“

„Tristan da Cunha teď není možný; v budoucnosti nejvíce možný ty.“ Ušklíbl se.

Sesunul se s okna, líně se postavil a s rukama v kapsách hleděl dolů do údolí na Ostravu, snaže se tvářiti se co nejlhostejněji a nebera mne na vědomí. Našpulil ústa k pís-

kání, ale vyfukoval jen melodicky vzduch, nehvízdal. Byl se mnou nespokojen. Snad mě i trochu nenáviděl. Ve věznicích bylo ticho a to nabývá barvy zcela zvláštní, zlobí-li se jeden ze dvou. Nepromluvili jsme chvíli.

Postavil se přede mnou a řekl:

„Nemyslíš, že by bylo nudně bez nás na světě?“

Zarazil jsem se. Po celou hodinu, kterou jsme spolu ztrávil, se snažil překvapovat mě. Činil to marně. Teď se mu to podařilo dokonale.

Udiveně jsem na něho pohleděla on, postihnuv můj údiv, který mu lichotil, smířil se se mnou.

Měl pravdu. Nejen na světě. Také v nás. Chybělo by něco, jako ostružinové houští (skryše noční zvěře a havěti) v lese příliš pěstovaném, jako hrudka soli v pokrmu, který by bez ní měl pedantskou chuť nemocničních jídel, jako olověný mrak po červeném dnu, který unavil svou klidnou pohodou. A plnost života by nebyla celá, kdyby bylo možno skalpelem z nás vyříznouti to, co je v nás nezřízeného, nezkrotného, temného a dravého, dědictví po předcích kočovnicích, žoldnéřích, vyhnancích, chytrých Židech, vyvázlých bez pohromy z krveprolití a požárů ghet, po horských pytlácích, selských rebelech a žhářích, po proticísařských spiklencích a velezrádcích. To jsou oni, kteří říkají uražení: Nemyslíš, že by bylo bez nás nudně na světě? Více než to. Svět by byl jediným racionalisovaným továrním sálem, jediným polem s jedinou brázdou od slunce východu po jeho západ.

Hleděli jsme na sebe.

Viděl v mých očích, že všechno odvolávám, čím jsem ho urazil, a odpustil mi.

Když jsme se loučili, stiskli jsme si ruce.

IVAN OLBRACHT

ROZHOVOR NA OKENNÍM PRKNĚ

VYTISKLA PÍSMEM TIEMAN ANTIQUA

KNIHTISKÁRNA DRA ED. GRÉGRA A SYNA V PRAZE II.

NA HOLANDSKÉM RUČNÍM PAPIŘE

PRO OTTU GIRGALA

V POČTU 16 VÝTISKŮ VESMĚS ČÍSLOVANÝCH

A PODEPSANÝCH AUTOREM.

ROZDÁNY BYLY PÁTEČNÍMU KROUŽKU VE VINÁRNĚ

U ŠUPŮ A SICE: Z. ANČÍKOVÍ (1.), FR. HALASOVÍ (2.),

O. GIRGALOVÍ (3.), JOS. ROBOVÍ (4.), E. HOSTOVSKÉMU

(5.), BENJ. KLIČKOVÍ (6.), ^PB. LEVITOVÍ (7.), MARI

MAJEROVÉ (8.), HELENĚ MALÍŘOVÉ (9.), ST. K. NEU-

MANNOVÍ (10.), K. NOVÉMU (11.), IVANU OLBRACHTOVÍ

(12.), JAB. SEIFERTOVÍ (13.), B. ŠAFÁŘOVÍ (14.), E. VAJ-

TAUROVÍ (15.), MILOŠI VAŠKOVÍ (16.).

TENTO VÝTISK MÁ ČÍSLO

2

a. wjrom nau ^{lipar} ^{uolpa} ^{choles}
" " ^{epin} ^{pa} ^u

4/10/37

7 Su feet V. Oates

Musik K.

Kamien

Breitwand 1)

Reinwand

Hander